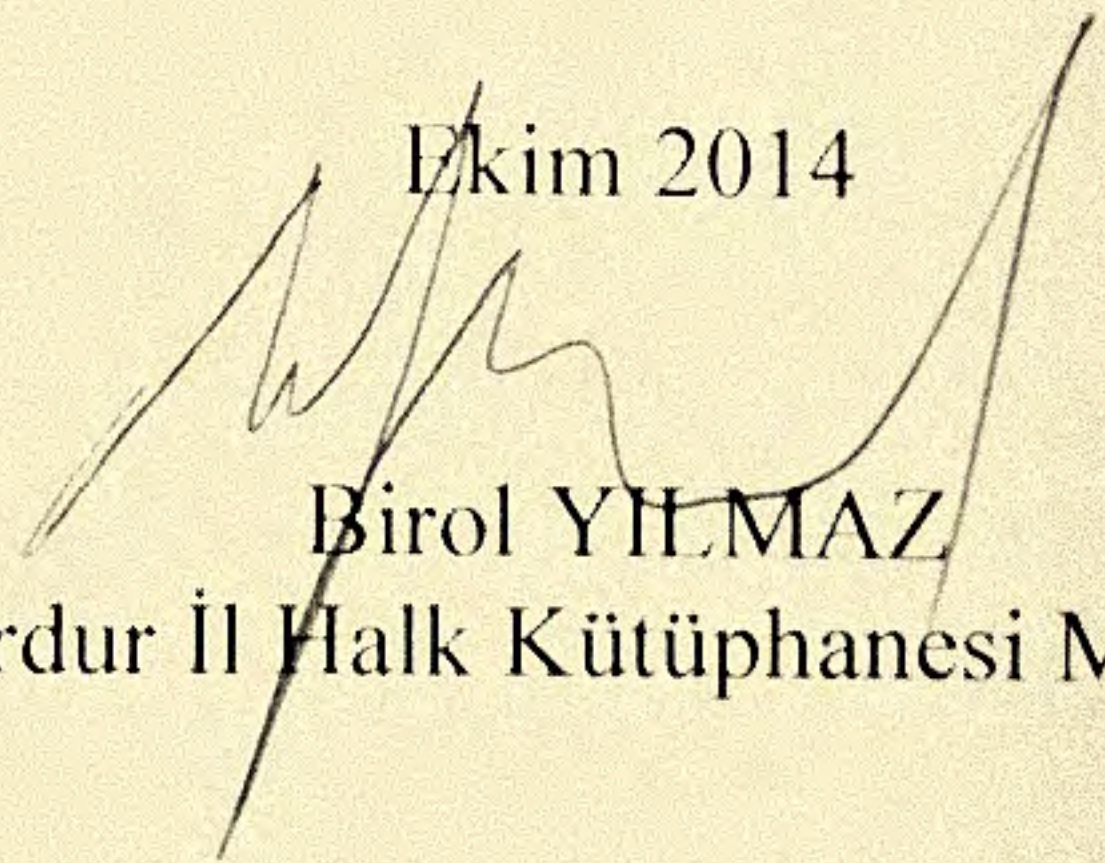

TEŞEKKÜR

Burdur İl Halk Kütüphanesi arşivimizde bulunan ve ilki 1937 yılında Burdur Halkevi tarafından yayınlanmaya başlanılan Ülker Dergisi'ni, Burdur ile ilgili bilimsel araştırma yapan kişilere kaynak olması amacıyla PDF formatında dijital ortama aktarıp yayınlamaya karar verdik (2 - 6. Sayılar). Böyle bir çalışmayı yapmamızdaki amaç Ülker Dergisi'nin kütüphanemizde tek nüsha olması nedeniyle yıpranmasını engellemek ve araştırmacıların ilgili kaynağa ulaşımını kolaylaştırmaktır.

Ülker Dergisi'nden Cumhuriyetin ilk yıllarına ait Burdur ile ilgili folklor, tarih, yaşam, sağlık, coğrafya, edebiyat ve ekonomi gibi konularda önemli bilgilere ulaşılmaktadır. Burdur yöre kültürüne ilişkin önemli veriler içeren bu derginin dijital ortama aktarılmasında öncülük eden ve tarama çalışmalarını takip eden Tarihçi Sayın **Osman KOÇIBAY**'a ve dijital ortama aktarma çalışmalarını yürütüp, çok değerli katkılarda bulunan Tarihçi Sayın **Fatih DEMİR**'e, Sayın **Mehmet KILIÇ**'a, Sayın **Salih SAYDAM**'a ve Sayın **Şükrü KORKMAZ**'a teşekkür eder, bu çalışmanın Burdur'a, Burdurlulara, Burdur sevdalarına ve Burdur ile ilgili çalışma yapan değerli araştırmacılara faydalı olmasını temenni ederim.

Ekim 2014

Birol YILMAZ
Burdur İl Halk Kütüphanesi Müdürü

ÜLKER

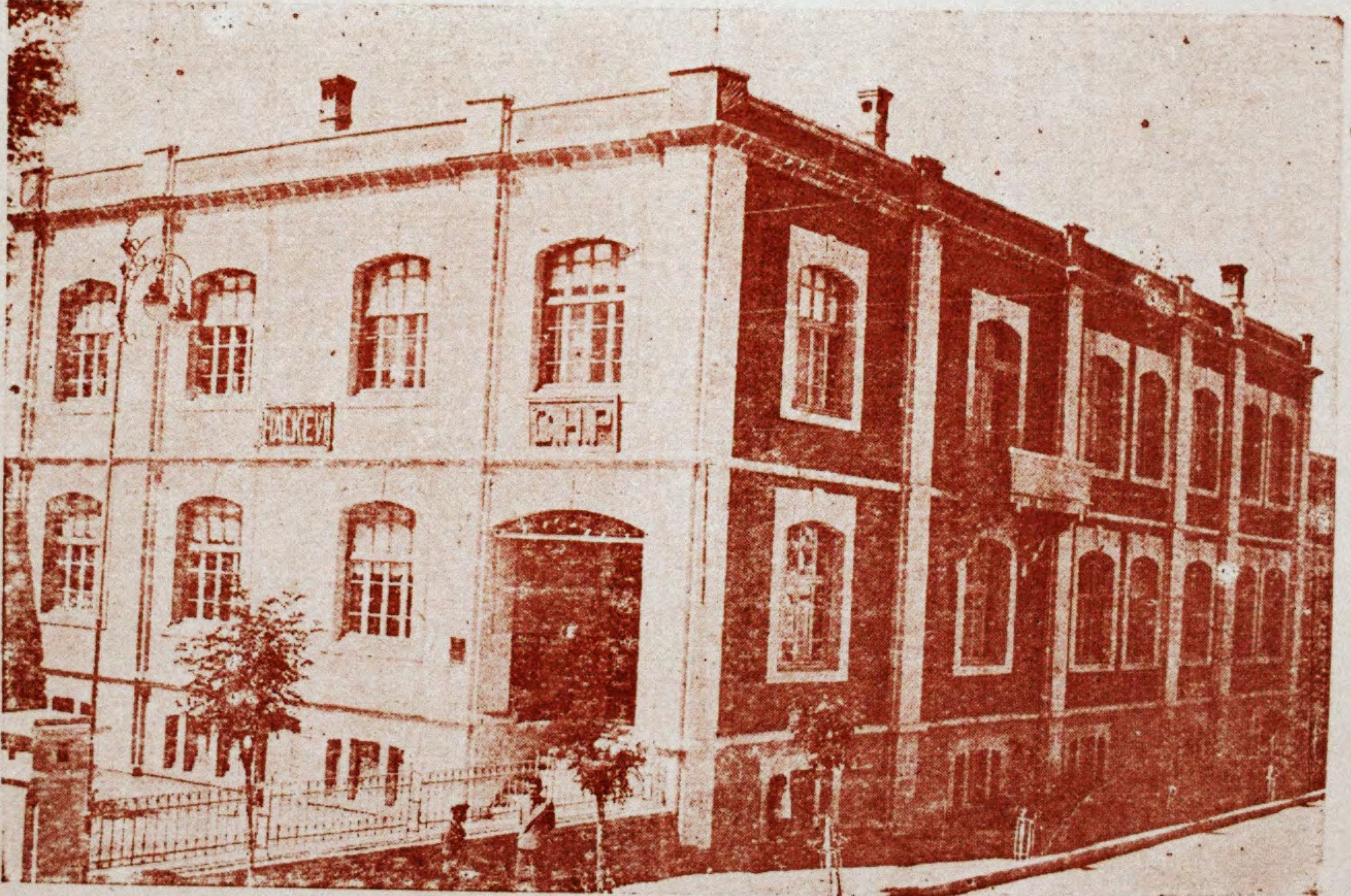
İKİ AYDA BİR ÇIKAR
BURDUR HALK EVİ DERGİSİ

Cilt : 1

Mayıs 1937

Sayı : 4

Şinasi, Kemal edebi devrinin son timsali Hâmid 12 Nisan 937 de "Ezelden gelip ebede geçince,, büyük Türk milleti ve devleti derin bir teessür içinde kaldı. Devlet ve ulusça duyulan bu necip ve insanî kederi "ÜLKER,, Hâmid'in yüksek dehâsından birer alev çizgi halinde aksettirmeye muvaffak olabilirse naçiz ödevini yapmış olacaktır ...

Burdur Halk Evi Kurağı

İçindeki Yazılar

Hâmid'in aziz ruhuna	...
Abdülhak Hâmid	K. Aydın
Ölmek (Şiir)	~~10 Kuruş~~ S. T.
Bir güzel için	Ekremin
Hâmid'in ölmez ruhuna	Hasan Barlâs
Şüphesiz böyle olacak	...
Yağmur yağarken	Nazım Doğan
Bir gündü	Ekremin
Sana	Tevfik Şenel
İhtiyak	...

10 Kuruş

BURDUR
BASIM EVİ

İLKER

İKİ AYDA BİR ÇIKAR
BURDUR HALK EVİ DERGİSİ

Cilt : 1

Mayıs 1937

Sayı : 4

Hâmid'in Aziz Ruhuna

İlâhlar sızamışlar ılı iksirine,
Gitti, sanırım, onların dilsirine ..
Gitti, sonsuz bir yolculuk mu, sonu var mı deye,
Allah, o bir ufkun ucunda görünür mü deye ...

Düşünür, şimdi, üstünde bir kayanın,
Etrafını sarmış gibi olimp ilâhları ..
Acep görür mü vatan ufkunla siyahları,
Tanrım, senle bir parçanıdır aklı anın ...

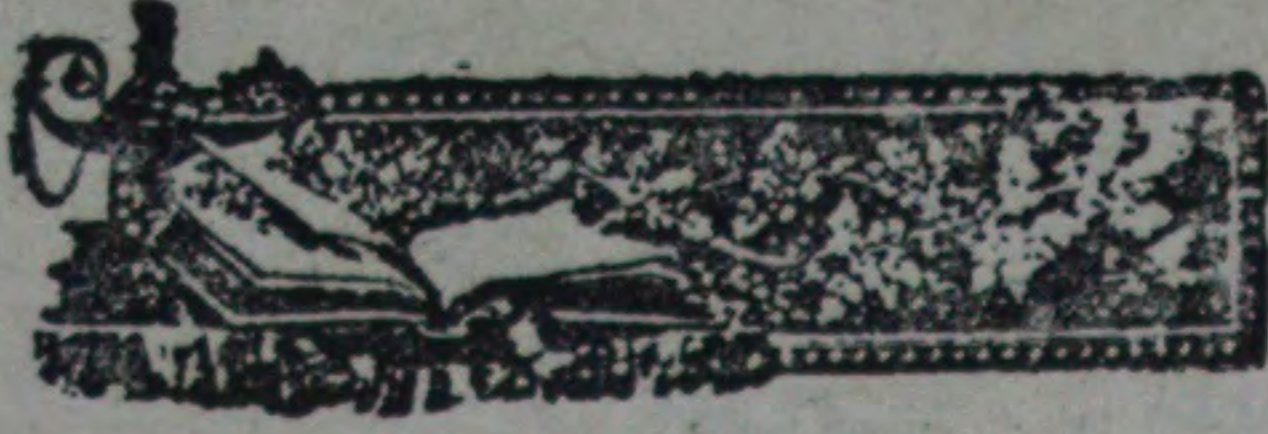
Ah, nasıl değdi ona ölüm kanatları,
Nasıl bir rüzgâr geçti şahikaları ..
Nasıl ölüm melegi onu vurdu arkadan,
Endi mi dehâ ufkuna ölüm kanatları ?..

Bak, işte : "Kâlerini göğe isâl eden,, ulus;
"Gelmiş cenazene ilâh ..,, büyük Kemal me'yus,
Bak, işte : "Kaplamış göğü bir simsiyah elem,,
Lâyık ki; görmesin göğü bugün bütün âlem ...

Götürdü arkasınca, ah, o bir büyük cihan,
Şimdi açılı ruhuna "Beyrut,, ufukları;
Ve sardı şimdi alnını "Tahran,, şafakları,
Ve durdu sayrine - sanırım - kürele bir an ...

Ah nasıl bir âlemli o e'sanevi başı?
Tanrım söndürür mü hiç bir böyle ateşi?
Billâh, tâ ruhudan gelen bu sıcak göz yaşı;
Türk yurdunun ey sönmiyen ilâhi güneşi ...

Abdülhak Hâmid

Hâmid'in "Ölüm,, haberini okuyunca, onun "Finten,, ağzından ebediliğe haykıracağı şu müthiş hitabını andım :

"Ben kurduğumu (Yani kafama koyduğum her işi) yapabilen dâhilerdenim. Düşersen azametle, mehabetle, muzafferyetle düşmeliyim. Kabrim birkaç mihrap yıkıntısından yapılma bir şahika olmalı . ,"

Hakikaten dediği gibi oldu; Maçkadaki evinden çıkarılırken Devletin, Ulusun yoluna akıttığı mahşeri tasvir için herkes şu misralarını tekrarladı :

Kadrini eylemek için ilâ;

Sanki : Gelmiş cenazene mevlâ ...

Daha doğrusu :

"Akdi payına mahşer misal bir millet ...."

Cidden, Hâmid, insanlık tarihinin hiç bir büyük san'atkâr için kaydetmediği mazhariyet ve bahtiyarlıkla gözünü dünyaya kapadı.

Çünkü : Onu keşfeden, onun en büyük üstadı olan ve bütün dünya milletleri tarihinde henüz bir benzeri görülmiyen; Türk vatanının, Türk mefahirinin en büyük âbidesi "Namık Kemal,,i Bolayırdaki metfenine birkaç zavallı insan tevdi etmişti.

Ölümünde bütün bir küreyi biran için durduran ve bütün küre üstünde güneşin yere kapanmasını intaç eden ilâhi, mukaddes Kemal'in bir güneşin gurubundan daha ihtişamlı ölümü karşısında

— Eyvah — vatandaşlar derin ve mephut yeislerini içlerine akıtmaktan başka birşey yapamamışlardı.

Halbuki : Hâmid, bir mahşeri andıran insanlığın elleri, omuzları ve başları üstünde "Makber,, ine götürüldü. Mezarı üstünde en büyüğümüzden gelen ve en garip iklimlerden getirilen çiçek demetlerinden bir bahar, bir gülşen açıldı.

İnsanlık tarihinin büyük san'atkârlar için kaydettiği bin türlü facia ve mukadder felâketler göz önüne getirilirse Hâmid'in bu harikulâde bahtiyarlığını ezeliden alınca yazılmış bir tali eseri saymak zarurî oluyor.

Filhakika : Hâmid, büyük pederi Abdülhak Molla'nın Bebekteki yalısında (5 Şubat 1852) gözünü dünyaya açtığı zaman kendini saadet, refah, naz ve nimetlerin envaı içinde bulmuştu. Sonra, tabiatın büyük ıstıfa kanunlarına da mazhar olarak, sanki ayın parlak nurundan ve ya berrak bir fecir aydınlığından yaratılmış gibi, dünyada hemen hiç eşi görülmemiş derecede güzel doğmuştu. Öyle ki, sesinin nefaseti ve yüzünün, endamının letafet ve manzarası bütün eserlerine aks etmiştir, denebilir.

Şüphesiz, tabiatın bir insana verebileceği ilâhi vasıflar arasında böyle harikavî bir güzellikten daha iyisi olamaz.

Ve herkes ömründe bir kerre olsun tecrübe etmiştir ki; ruh güzelliğini de yüzüne mâkes yapabilmiş her insanın

yoluna dünyanın bütün saadet ve nimetleri tehalükle saçılır. Adeta böylelerine dünya nimetleri ve bütün insanlığın teveccüh ve meftuniyeti kucak açar gibi.

İşte, Hâmid, dünyaya ayak bastığı gündenberi hakikî insanlığın bu ezeli ve ruhu iştayak hâlesiyle çepçevre kuşatılmış; 85 sene bir sultan ömrü sürmüştü.

Ve hemen işaret edelim ki : 70 sene içinde gelip geçen bütün neslin kendisine dâhi sıfatını vermesine en büyüksebepe, taliin ve yaradılışın harikulâdeliğiyle beraber; hususî hayatında hiç yolunu şaşırılmıyan müstesna tevazuu, nezaketi, hissiyatını saklayabilmesi, bütün hakikatları meçhul bir perde altında ve bin türlü te'vile müsait şekilde muhatabına ve muhitine aksettirmiş olmasıdır.

Bu harikulâde bariz karakteri dolayısıyla ki : En buhranlı, en felâketli zamanlarda bile Londrada muvaffakiyetle Türk devletini temsil edebilmiş; siyasette emsalsiz bir devlet adamı olmuştur.

Vakıa birkaç defa azledilmiş, birkaç eyyam parasız, belki de aç kalmıştır. Fakat bunlarda olmasaydı artık ona beşer demek bile mümkün olamayacaktı.

Bu izahattan sonra hakikat kendiliğinden anlaşılır : Hâmid'in 70 sene, hiç rakipsiz bir halde, Türk şiir âleminin prensi olarak tebcil edilmesinde yaradılışının harikulâdeliği müessir olmuştur. Çünkü : İnsanlar hilkaten böyle müstesna yaradılıştaki olanları daîma dev aynasında seyrederek ve böylelerinin en küçük bir eserini bir âbide gibi gözünde büyültür. En tabii bir hareketini fevkalâde bir

tecelli gibi görür.

O kadar ki : Hayatının her anında gösterişten başka bir şey düşünmiyen Rıza Tevfik gibi şarlatanlar, onun bu şöhretinin alevinde parlamak istediler. Fakat bilmediler ki : Bu masnu' alevde kendilerine yalnız yanmak mukadderdir, estetik ve ruhiyatın en muğlak kanunlarıyla izahı lâzımgelen insanlığın bu ruh ihtiyacı Hâmid'i tam 70 sene Türk edebiyat âleminin bir güneşi tanımıştır.

Yoksa, "Hakikatın yüzü," ne kadar gülmez olsada, san'at ve ilim namına itiraf etmek zaruridir ki; Hâmid'in 70 seneden beri Türk yurdunun ufuklarını bile aşan sonsuz şöhreti, Türk rönesansının büyük ronsarı ve malerebi faziletli Şinasi'nin ve Türk medeniyet, inkılâp tarihinin en büyük ve hiç zeval bulmıyacak yegâne dâhisi "Kemal," in bir güneş şevlesine benziyen manevi akislerinden başka bir şey değildir.

Bu hakikatı o meşhur tevazuu ve necip ferağatiyle kendisi de itiraf eyler :

"Edebiyat âlemi ki : Şinasi yaratmıştır. Kemal ile Ekrem bu âlemin tulû ve gurubunu, şimşekler ve yıldızlarını vücudunda getirdiler. Ben bu âlemden yalnız feyiz almışım," (1) ve meşhur "İstiğrak," şiirinde şöylece tekrar eyler :

Kılar seyrettiğim vadii sumtu hüzün ile
hurren;
Gelir mihrome asa fikrim ihyaya Kemal -
Ekrem;
Döner karşımda ol dem şirden masnu bir
âlem ...

— Hâmid —

(1) Ekrem'e mektup, cilt 1 sahife 132

— 2 —

İlmî haysiyetiyle yegâne "Türk edebiyatı tarihi," sayılabilen, "Mösyö Fazi," nin "Abdülhalim Memduh," la birlikte yazdıkları eserde Hâmid'e ait şu tasviri okuruz :

"Hamid için, yarınki nesil diyecek ki : Kızıl Sultan, Abdülhak Hâmid devrinde yaşamıştır."

Cidden mütemyiz bir vukuf-la, belki yarım asır evvel, ifade edilen bu tasvire Hâmid lâyıktır.

Çünkü o, Şinasi - Kemal devrini temsil ederek bir asra yakın olan bu devirde hiç itiraza uğramaksızın "Şairler Sultanı," unvanına lâyük görülmüştür. Her saltanata zeval mukadder olduğu için ne yazık bugün :

Ol sal'anatın yeller eser şimdi yerinde ...

Deyoruz

Mamafih, Hâmid, bu mazhariyete kendiliğinden ermiş değildir,

Onun büyük pederi Abdülhak Molla'da zamanının meşhur bir mütefekkeri; ikinci Sultan Mahmud'un hekimbaşısıdır. Pederi Hayrullah efendi, tanzimatta kurulan yegâne ilim akademisi Encümeni Daniş'in ikinci reisi; Maarif Müsteşarı, Devletin resmî tarihçisi, Tıbbiye Mektebi Nazırı, nihayet Tahran Büyük Sefiri olarak Türkiyenin hür, mütefekker adamlarındandır.

Pederinin dayısı Rükneddin efendi, onun pederi mühendis Yahya Naci efendidir ki; Bulgar hanedanından bir zattır. Üçüncü Selim zamanında Bulgaryadan İstanbula gelmiş islam olmuş; üçüncü Selim ona Salkım Söğüt civarında bir ev hediye etmiştir.

Pederinin dayısının oğlu Türk tefekür tarihinin yegâne mümessili; Türklü-

ğün ve Türkçenin en hür ve ideal kâşifi Türk fazilet, ahlâk ve cibilliyetinin bir harikaya benzeyen timsali; meâsir ve menakibi bütün bir devir Türk gençliğine örnek olacak yüksek bir idare adamıdır ki; Türkiyede ilk defa açılan 93. Parlamentosuna Başkan seçilmiş; sonra yıllarca Başvekâlette bulunmuş; Napolyon zamanında Türk Devletinin kudret ve büyüklüğünü harikavî bir cesaretle Paris Büyük Sefiri olarak temsil etmiş ve dünya durdukça idarecilere örnek olacak bir muvaffakiyetle Bursa Valiliği yapmış; ve ilk temaşa külliyyatını edebiyat tarihimize armağan eylemiştir.

Kardeşi Paris Sefareti memurluklarında, Mutasarrıflık, Beyrut Valiliği gibi yüksek mevkilerde bulunmuş; Volneyin harabelerini tercüme etmiş; şark felsefesini çok iyi bilen, şark kültürünü garbın felsefesiyle tenvire ilk çalışanlardan biridir. Hâmid, mektebe başladığı günden Şehbender olduğu tarihe kadar kendisine ikinci bir peder olan kardeşi Abdülhalık Nasuhi'den çok şeyler öğrenmiştir.

Böyle ideal büyükler yetiştiren âile muhitinden aldığı yüksek terbiyeden başka, Hâmid, şu mes'ut tecelliye de mazhardır. Annesi Münteha Hanım.

1913 te neşrettiği "Validem," eserinde Annesinin doğduğu Kafkasyayı ve onun asil, nezih ve insanî temasilini o kadar güzel ve içten gelen bir tabiilikle yaşattır ki; bu eser dikkatle okunursa, Hamid'in yaradılışındaki fevkalâdeliğe artık hiç hayret edilmez.

Fakat, Hâmid'i yaratan muhit bununda kalmıyor. Hayatında en mes'ut bir tâli eseri olarak kendisine aşkını söyleyen 13 yaşındaki bir kızla evlenmesi,

Bu ilâhi kız Annesinin akrabalarından ve büyük hemşiresi Fahrünnisa Hanımın zevci eski Şeyhülislâmlardan Sahip Molla ile, meşhur Sami Paşalar âilesine mensup bir yetimedir.

1872 de Hâmid'in mabeyinci Neşet kerimesiyle evlenmek istediğini duyunca o kadar asil istiğna ve nezih bir incelikle gelip Hâmid'e aşkını şöyle itiraf eyler :

"Evleniyorsunuz, bunun için siyahlar geyineceğim ..."

Yakın akrabası olan bu kızın yüksek ve ilâhi aşkını duyan Hâmid heyecan ve sevincinden titrer. Küçük bir bahane ile belki onuncu namzet olan Neşet Bey kızından hemen vaz geçer. Bu, çok mesut tesadüfle tâ gönülden bağlandığı ilâhi kızla evlenir. 1872

Makberde :

Piri zadeydi namu şanı;

Beşyüz senelikti hânedanı ...

Sahra, eşber, tezer onundur;

Ben vasıtayın, eser onundur ...

Deye andığı "Makber," şah eserinin ilâhi mülhemi; kadınlığın ideal şefkat, güzellik ve asalet; timsali Hâmid için ezelden yaratılmış bu nefis ve ilâhi Türk kızı. İşte Hâmid'in bütün dahâsını, muvaffakiyetini, eserlerini, şöhretini yaratan Fatma Hanım ..

1883 de büyük "Kemal," e yazdığı mektupta, muhterem eşi için şu satırları okuruz :

"Bu kadın benim refikam, Annem ve kızımdır. Ah onu kaybedersen ebediyen mahvolurum ..."

Hakikat, henüz 13 yaşında bir kız iken aldığı "Fatma Hanım," bir siyanet meleği gibi daima onun başı ucunda durur. Kanatlarında ilâhi aşkı ve güzelliği

taşıyan beyaz bir ilham perisi olarak heran Hâmid'in gözü önünden geçer :

Gözün gibi nasiyen celidi;

Güzellik o yüzde münceledi;

Üstümde döner, durur nigâtin;

Bir parça bulut garıpgâhın ...

Deye tarif ettiği bu kız Fransızca, İngilizce konuşur; piyano çalarmış, ve her sabah çocukları Hüseyin ve Hâmid'e ile gülüp oynarlarken Hâmid odasına koşar, heyecan ve sevinçle tanrıya minnetlerini arz eylesmiş. O zaman her kes ona şen, her yer gülşen olurmuş ...

***

Hâmid'in tabii çevresi buraya kadar anlattığımız yaradılış ve âile muhitinden daha harikavi bir manzara arz eder :

5 / Şubat / 1852 de büyük pederi Abüdülhak Molla'nın Bebekteki yalısında doğuyor; bu yalı tabiatın bin türlü güzelliklerine açılmış, Bebek sahilindedir. Yer yüzünde en güzel tabiat manzaralarını göksünde biriktiren Boğaz İcini Hâmid, bu yalının pencerelerinden seyrediyor. Her gün tabiatın bin türlü tecellilerine âşina oluyor. Güneşin doğuşu, gurubu, deniz, ve saf, berrak, mavi gök-ler. Bütün bir medeniyetin hayaliyle yaşadığı İstanbul manzaraları ... Kubbelere, minarelere mahşeri ... Hâmid'in ruhuna, her gün bir başka tecelli, füsün, hayal ve güzellik çizgileri, tabloları nakşediyor.

Hâmid, daha beş yaşında iken Bebek Mektebine verilir. Ayrıca; hoca Tahsin ve Bahaeddin gibi hususi öğretmenlerden evde ders alır.

Böylece sekiz yaşında Türkçeyi iyice okuyup yazmaya başlar. Orta tahsilini yapar gibi. Bunun için Bebek Okulunu terkederek 8 - 9 yaşlarında "Robert

Kollej,, e devama başlar: 10 yaşında iken Paris Sefaretinde bir memurluğa tayin olunan büyük kardeşi Nasuhile beraber oraya gider.

İki seneye yakın bir zaman Paris'te bir Kolleje devam eder. Bu sırada Maarif Müsteşarı bulunan pederi Hayrullah efendi Paris yüksek mekteplerinde bazı

tetkikat yapmak üzere Paris'e gidiyor. Paris'te pederi ve kardeşiyle oturdukları eve devam eden "Mari,, adlı kadına ait hatıraları dikkate şayandır. (18 Şubat 340 tarihli İkdam)

Bu kadın o zaman 11 yaşında olan Hâmid'i bir gün kucaklayarak öptüğü için pederi kendisine şöyle der :

"Benim Paris'te yaptıklarımı,, İstanbul'a gidince, Anne ne söylersen bende senin bu kabahatini söylerim.

Bu ciheti Hâmid hatıraları arasında şöyle izah eder :

Pederimin on bir yaşındaki bir çocuğa söylediği bu sözleri ve işittiğim bazı rivayetleri düşünerek öyle sanıyorum ki; mensup olduğum Hekimbaşı âilesinin aba ve ecdadında her vakit bir çocukluk hali devam edegelmıştır.,,

Bu hatıralardan ötürü makberde kendisi için şu misraları yazmıştır :

Hâmid denilen bu şahsi naşad;

Asla büyümez o bir sabidir ...

Pederi Paris'te birkaç ay kalıp İstanbul'a dönünce Hâmid'i birlikte getirir. Tekrar "Robert Kollej,, e gönderir.

Paris'te Fransızca, Kollejde İngilizceyi öğrenen Hâmid, hocaları Tahsin, Selim Sabit ve Bahaeddin efendilerden şark

dillerini ve Türk edebiyatı okur.

13 yaşında iken o zaman bir Üniversite rolünü yapan

"Babiâli terceme odası,,na devama başlar.

Burada Namık Kemal, Sadullah Paşa, Nuri

Bey gibi ideal insanların hususî yaşayış-

larına ve hür fikirlerine vakıf olur. İki

sene sonra pederi Hayrullah ef.

"Tahran Büyük Elçisi,, olunca,

pederiyle ve hususî öğretmeni Bahaeddin

efendiyle beraber İrana gider.

9 yaşına kadar İstanbul ve Marmara

ufuklarında ruhunu tabiata açan Hâmid,

10 — 11 yaşlarında

Paris'in gözleri kamaştıran sun'î ve insanî güzelliklerini içine doldurmuş; bütün Akdeniz çevresini dolaşmak mazhariyetine ermiştir.

Şimdi, 15 yaşında "Hayam,, , "Şirazlı Hafız,, ın diyarına, Tahran'ın geniş ve esrar dolu ufuklarına kavuşuyor.

Hayat ve taliin bu tecellisi, tarihte,

Ölmek

— Cahit Sıtkı'ya —

*Hangi dala yapışsam : Kuru,
Hangi tele dokunsam : Ses yok !
Bana kimseden dostane jest yok!
Gönlüm, özlemede ölüm.. Geceyi..
Asırlar süren; o, bilmeceyi ...*

Bilmem ki : Ben, burada neyim?

*Gül den uzağım ... Harap neyim;
Beni sarmada : Vehmin sesi ...
Hangi tele dokunsam : Ses yok,
Zamanın; her şeyden cevri çok !
Dinmiyor, mademki iniltim :*

Tanrım ! Ben, artık ölmeliyim !..

Antalya : 24 - 4 - 937 Ş. T.

nadir insanlara nasip olmuştur.

İran'da Türk Sefareti memurlarından şair Hasan Şevket ona Sadinin evrensel felsefesiyle Hafız'ın orijinal imajlarını ve ibdalarını gösterir. Aynı zamanda, Hâmid, orada pederinin hususî mektuplarını tebyiz eder ki; "Bu iş kendisine bir nevi tahrir mümaresesi teşkil edermiş. Zahir ... (1)

Bu sebeple ilk edebî terbiyesini İran şah eserlerinden alıyor. Gençliğinin en heyecanlı çağında, üç sene kadar, İranda yaşayan Hâmid, şiirimize getirdiği bütün felsefeyi hep bu kadim ve asil medeniyete medyundur.

Oradaki hayatı dudak dudağa İran felsefesi ve şark imajlarıyla doludur. Onun için bütün ömrü İranın ve bu tesirle Hindin güzelliklerini yad ile geçmiştir.

Hâmid'in İranda gençlik hayatına dair dikkate şayan bir şey bilmiyoruz. 16 - 19 yaşının bu heyecanlı çağını pederinin ve hocası Baha

eddin efendinin gözü önünde geçirmiş; Tahran İngiliz Sefiriyle bahçelerde, kırlarda gezerlermiş.

O derecede ki; 1859 da pederi 49 yaşında iken ansızın vefat ettiği gün Hâmid, İngiliz Sefiriyle beraber atlı bir kır gezintisinde imiş.

(1) Deyorlar ki ... Sahife : 9

Sefir Hâmid'i çok takdir eder ve her zaman kendisiyle görüşmesini istemiş.

Pederinin ölümüne İran Şahı "Nasreddin Kaçar,, pek acınmış, Hâmid'e "Gam yeme, olagandır,, deye teselli vermiş.

Hâmid pederinin vefatından pek şiddetli bir teessür duymamış olmalı ki; 19 yaş gibi en heyecanlı ve hassas bir zamanda vaki olan bu ölümü ebedî bir

şiirle anmamıştır.

Yalnız makberde :
Bir tek misrala işaret eder :

İran ki : Medfeni pederdir.

Pederinin vefatından sonra, Trabzon yoluyla İstanbul'a dönüyor; kardeşinin ve eniştesi Şeyhülislâm Sahip Molla'nın delâletiyle Maliye mühimme kalemine 400 kuruşla memur oluyor. Bu tayin üzerine "Mahmut Kemal,, in ifadesiyle : "Maliye mühimme kalemine tayin olunan pek genç ve güzel olan Hâmid'e kalemim aç gözlü, fena özlü kudeması gözlük

altından bakarak ve enfiye kutularına vurarak, kendisine işittirecek surette (Elbette bir hikmeti olacak bakalım, aramız ..) derler.,,

Her güzel gence o devirlerde fena gözle bakılırmış ki; bir gün Hâmid kardeşi Nasuhi Beyle beraber Mahmut Nedim Paşayı ziyarete gidince, Paşa ayrılacakları zaman, Nasuhi Beye : "Sen her

BİR GÜZEL KARŞISINDA

— F. R. ye —

Ruhum eriyor bakışları altında;
İçim içime sığmıyor, çıkmak istiyor ...
Yerinden fırlayıp, ayakları altında -
Can vermek istiyor ...

Tanrım, o ne ışıktır akıyor yanaklarından;
Ve nasıl pırıl, pırıl bir kanat gibi yürüyüş.
Ah, avuçlarımın içine alsam ayaklarını :
Öpsem saçlarını, ve her yanından öpüş ...

Âşına cilvelerine, olimp ilâhlarının;
Bir an duruşu bile venüs heykeli gibi ...
Sabah aydınlığından mı yarattın, rabbi?
Düşüp arkasından gitmek ve ölmek onun...

Bor : 15 - 4 - 931

EKREMİN

vakit gel, fakat kardeşini getirme, söz olur,, demeye mecbur olmuş.

İnsanların sefil zihniyetini ifşa eden bu hatıraların tesiriyle Hâmid, "İbni Musa,, eserinde şu satırları ebediyete tevdi eder :

"Güzellere isnat olunan kusur güzellik nişanesidir,, Nasıl ki :

(Fazilete taş atmak âdi ve alçak insanların yegâne teselli si lir.) Hars ve haset o nüzhet - âbâdı (Yani güzelliği) tehdi ve yıkmaya müvekkel bir baykuştur. Bühtan, yani iftira ise, daima güzellik etrafında dolaşan ve düşe kalka yürüyen bir topaldır, ve bu topal, en doğru gidenlerin (Yani en namuslu güzellerin) bile arkasından yetişip taarruz eder.,,

İbnimusa : S. 199

Hâmid, Maliye mühimme kaleminden Şurayı Devlet, sonra Sadaret mektubukalemine memur olur.

Beş sene kadar devam eden bu me-

muriyetleri esnasında Hâmid'in İstanbuldaki hayatını bir parça anlatan yegâne vesika birinci cilt mektuplarda (Sahife 13) Sezai'ye yazdığı şu mektubudur :

"Şüphesiz Çamlıcada geçirdiğimiz günleri ne yeni dünyada bulabiliriz, ne eski âlemde, ne Amerika ormanlarında buluruz, ne İtalya müzelerinde ...

Çamlıca yalnız vatanımız değil, şiir ve fikirlerimizin de doğduğu yerdir. Orada dinlediğimiz bülbül bizim vatan ve duygu kardeşimizdir.

Öyle ki; bazan bülbülü tabiattan doğmuş sanır. Karanlıklar içinden gelen sesini kendi gönül sesim gibi dinlerdim. Ah, o günleri düşününce karşımda Ke-

mal, Ekrem, Sezai den bir araya gelmiş sema kurulur.,,

Ekrem'le tanışmalarını "Deyorlar ki,, de şöyle anlatır :

"Bozdoğan kemende oturuyorduk. Evimizin kapısı önünden akşamları zarif geyinmiş, kibar edalı bir genç gelir geçirdi. Her karşılaştıkça birbirimize uzun uzun bakardık. Nihayet bir akşam, Ekrem :

(Beyefendi iltifatınıza nail olamıyoruz.) deye tanışmaya yol açtı. Artık birbirimizle pek senli benli olduk. Ekrem, cidden bana üstatlık etmiştir. Ben yazı yazmak şöyle dursun;

doğru, dürüst konuşmadığım sıralarda, Ekrem'in bazı gazete ve mecmualarda çıkan eserlerini okurdum. O yazılar bana çok şeyler ilham etmiştir.,,

Ve birinci cilt mektupların 121 üncü sahifesinde :

"Ekrem, senin; şu misraların hâmidîşair ve ya şiire âşık etmiştir,, der :

Hâmid'in Ölmez Rubuna

Uçtun ey koca Hâmid, altın bir yıldız gibi,
Uçtun ey koca öke, ey şiirin güneşi.
Göğün ayı, yıldızı bugün kara bağlasın,
Sana yerler ağlasın, sana gökler ağlasın.

Hâmid(Bebek)de doğan büyük bir bülbüldün sen
Sonra bir kartal oldun yurdumuzda süzülen
Elli yıl kanat gerdin vatan ufuklarına,
Adın geçmişi sildi, sanın aktı yarına.

Asırlarca uğraşıp tanrının kutsal eli,
Yarattı Hâmid, deye bir büyüklük heykeli
Uçmanın binbir rengi süzülüp bir ufuktan
Büyük dehâni yaptı, aksi : Olimpi tutan.

Meleklerin ışıktan örülmüş göksel aşkı,
Yarattı gönlündeki nurdan da güzel aşkı,
Tuttu şafak renginde şiirin bu ufukları;
Berrak suların aktı ruha : dehâ pına ı,

Uçtun ey koca Hâmid, altın bir yıldız gibi,
Uçtun ey koca öke, ey şiirin güneşi.
Göğün ayı, yıldızı bugün kara bağlasın,
Sana yerler ağlasın, sana gökler ağlasın.

21 - 4 - 937

Hasan Barlas

Yar, her su'len hüveydadır şebi mehtabda;
Can u dil mestî te naşadır şebi mehtabda.

İkinci cilt mektupların 78 inci sahifesinde de :

(Ekrem, edebiyat meyli bana senden geldi; Kemalden gelmedi.

"Tasviri Efkâr,, çıktığı zamanlarda ben çocuktum. Seninle konuşmak bana bir edebî kitap okumak gibi gelirdi. "Vakıa-

ların Hakikatı,, ve

"Tarakki,, gazetele-

rine yazdığın şeyler

ve sair eserlerin ba-

na edebiyatı sevdirdi.

O şevk ile yaz-

dıklarımı tashih ve

ikmal eden Kemal-

dir.) deye bu çok

mühim hakikatı te-

yit eder.

Sonra, Londradan

Ekrem'e yazdığı Ni-

san 1871 tarihli mek-

tubunda :

"Bir zaman beni

şöhret - severlikle -

hem de yazı ile - it-

ham etmiş; bir gün-

de, "Ahmet Mitat,,ın

yanında "Bu şair,

şimdi mahir oldu,,

demıştin. Senden nekadar acı sözler işit-

tiğimi bilirsin; beni çok zaman kırmak

istedin. Daha iyi yapılmış bir adam gör-

mek için kırmak istediğinden emin ola-

rak hiç bir gün müteessir olmadım. Sana

karşı gönlümde şükran ve minnet, nimet,

ve hürmet, kemal ve fazilet, iştihak ve

hasretten başka duygu olamayacağını bil-

meni rica ederim.,,

Deye vefa, fazilet ve kadir âşinalığını

gösterir.

Ekrem de, ömrünün sonuna kadar Hâmid'i unutmamış, onun bu vefa ve kadirşinaslığına ince bir ruh ve faziletle mukabele etmiştir.

***

Mamafih; Hâmid'e edebiyat hevesini veren hadise bir gün hocası Tahsin efendinin kendisine okumak üzere verdiği bir yazıdır. Bu yazı 1856 da Avusturya - Prus-

ya harbinden mağ-

lûp çıkan Avustur-

ya İmparatoru "Fran-

sova Jojef,,in mille-

tine karşı yazdığı ve

Şinasi tercümesiyle

"Tasviri Efkâr,, da

intişar eden beyan-

name imiş.

Bu yazı karşısın-

da edebiyat meylini

duyan Hâmid, 21 ya-

şında iken "Macera

yı Aşk,, adlı ilk men-

sur, Tiyatroyu neşr

etmiştir. 1873

Bu ilk eserini pek

sevmiş olacak ki: 913

te yeniden manzum

olarak yazdı, birinci

perdesini Servetifü-

nun'da neşreyledi.

Ve yine 21 yaşında iken Ahmet Vefik Paşanın tavsiyesiyle "Sabrusebat,, adlı bir mensur tiyatro yazmış; eser Türk köylülerine dairdir. Vefik Paşa eseri okuduktan sonra : "Canım bu kadar Atalar sözüyle doldur,, demedim ya, deye gülmüş.

Bundan sonra 1874 te Namık Kemal "Zavallı Çocuk,, eserini örnek alarak "İçli Kız,, piyesini yazıp neşredince, ilâhi Kemal'in teveccühüne nail oluyor :

Şüphesiz Böyle Olacak

Bir gece ansızın öldüğüm zaman,
Elbet baş ucunda bekliyecekler;
Ve bu ölümümü duyucuları an -
Üç şair ve hoca bir gelecekler ...

Yüzü solgun, saçı omzunda bir yar;
Ve üç altın saçlı pembe çocuklar;
Belki bir eski dost ve arkadaşlar -
Bir vakit ağlayıp inliyecekler ...

Lâkin şu mavi gök ve mavi deniz -
Anacaklar beni uzakda, sessiz ...
Ve bir ağaçlıkta açılan ıssız -
Mezarım dolacak taze çiçekler ...

Sonra, uzaklardan kuşlar gelecek;
Üstüme bir beyaz kanat gelecek;
Görenler : "Burada erendir gerçek,,
Deye etrafıma gül dikecekler ...

20 - 3 - 936 ***

Kemal mağosa zindanından Ekrem'e yazdığı bir mektupta : Tahminime göre Nasuhî Beyin biraderi olacak. Hâmid'in "Macerayı Aşk," ve "İçli Kız," adlı iki eserini gördüm. Teşih, tahayyül ve ara sıra vicdanî duyguları bizim meslekî pek ziyade andırıyor. Eğer bunları sen tashih etmedinse; bizzat kendisi yazdıysa, şu halda bir Ekrem daha yetişiyor demektir. Tanışıyor, görüşüyorsanız bana yaz, eserlerini tenkid ve teşvik edeyim.

Zira, insan ne kadar âciz olsa, her ne cihette olursa olsun, kendine benzer bir mahlûk görünce an ne vatanın göksünde bir kardeş görmüş kadar memnun oluyor., Mektuplar : 1 sahife 195.

Bu eserlerin yazdığı sıralarda 21 yaşındaki Hâmid'in 13 yaşındaki Bayan Fatma ile evlendiği yukarıda geçmişti. Bu kızla ateşli bir gönül ve aşk macerası geçirdiği senelerde

hiç şüphesiz yüksek bir eser yaratmaya sükûn ve itidali müsait olmamıştır. Filhalkıka yukarıda anılan üç eserinde de bariz bir ibda ve orijinalite yoktur. Sadece hafif ve yeni bir istidat gölgesi satırlar arasında sezilir. İşte İran'dan geldikten sonra evlendiği eşiyile beş sene kadar mes'ut bir hayat geçirdikten sonra bir gün Paris Sefareti ikinci kâtipliğine tayin olunur.

İstanbul'da eşini bırakarak 9 Haziran

1875 da yola çıkıyor. Tuna yolunu takip ediyor. "Viyana,, da iki gün kalarak 15 Haziran 1876 da Paris'e varıyor. Evvelce iki seneye yakın bir zaman Paris'te bir Kollej'e devam ettiği için yabancılık duymuyor; 24 yaş gibi en genç ve ateşli bir zamanında Paris'e memur gitmesi Hâmidin taliinden gördüğü mazhariyetlerin en parlağıdır. Çünkü "Viktor Hügo,, ile Paris'te birçok defa görüşmeğe muvaffak oluyor.

Yağmur Yağarken ...

Bulutlar hiçkırarak ağlıyor sanıyorum,
Kabri deki otları yaz yağmuru sularken,
Yıllanmış kederlerle hep seni anıyorum,
Yine düştüm yollara bugün de e-ken erken

Kimbilir daha kaç yıl kalbimde yağmur gibi
Hasretle bu otları ıslatarak geçecek,
Her tarafı ateşten kıpkızıl b'r sür gibi,
Bu zalim hayat yolu ne vakit tükenecek?

İniltimi rüzgârla besteliyen serviler -
Benim de toprağına bir gün gölge saçınca,
Belki ruhum ağittan kurtulup artık güler,
Üstümde şen çiçekler dalgalanıp açılca ...

Nazım Doğan Erman

Bundan daha mühim bir tesadüf olarak büyük "Mitat Paşa,, da bu sıralarda Paris'te bulunuyor, ve Hâmid çok zaman Paşanın huzuriyle şeref buluyor; Türkiyenin bu en büyük, tanzimat tarihinde eşsiz kalmış ilâhi vatanperverini yakından tanımak saadetini duyuyor.

O derecede ki; bir gün "Leman,, gölünde sandalıla dolaşmaya çıkan büyük Başvekil, Hâmid'i sandalına almak lüt-

fünü bile göstermiş ve :

— Dikkat edin, Hâmid Bey; bu sandalda size kürek çeken bir eski Sadrazamdır, demiştir ...

Bunun içindir ki; (Tarık S. : 16) da Hâmid : "Talie sövmek, karanlık içinde bir hayale hucum etmek gibidir. Tali, insana arkadaş olmuş kör bir peridir. İnsan, talii istediği tarafa çekip götürülebilir., vecizesini yazmış.

Ve yine bu sebeple (Tarık S. 49) da

"Tarık, fena insan için mukadderdir, güzel nam ile güzel eser için değil,, demiştir.

Bunun için, büyük vatansever ve Baş vekil "Mitat Paşa,, nın İstanbul'dan Paris'e sürülmesi karşısında Kızıl Sultan'a duyduğu kin ve nefreti 1293 de Paris'te yazdığı meşhur "Liberte - Hürriyet,, eserinde müstebitlerin yüzüne fırlatmıştır. Bu münasebetle Paris'ten Kayni Hüsnü Bey'e yazdığı 28 İkincikânun 1292 tarihli mektubunda :

"Paris'te Mitat Paşa için : En büyük adamdır., demiyen hiç kimse kalmadı ...

Mitat Paşa nefy edilirse; Girid'de değil, memleketin her tarafında, İstanbul'un her evinde ihtilâl çıksa lâyıktır,, diye yazar.

"Liberte,, san'at bakımından değil, fakat ihtilâl, hürriyet insanlık, vatan severlik felsefesi bakımından bir şah eserdir, ve hiç bir devirde "Liberte,, tetkikten ve okunmaktan mahrum kalmıyacaktır. Mitat Paşanın ilâhi portiresi, idesi ve düşüncesi bu eserde som kesilmiş durur.

***

Bununla beraber Paris'in masnu' güzellikleri Hâmid'i biraz fazla oyalamış, birçok aşk maceraları geçirmesine sebep olmuş, ve ne yazık dünyanın en ilâhi kadını eşine hiyanet etmekten kurtulamamıştır.

İşte "Divaneliklerim,, yahut "Belde,, adlı ilk orijinal şiir mecmuası Paris'teki gençlik ve aşk günlerinin ve hatıralarının ifadesidir. Kendi janrında cidden eşsiz olan "Divaneliklerim,, de bazan o kadar güzel tasvirler var ki; bugün üzerinden 62 sene geçtiği halda yine zevk ile okunabilir :

Perdeler inmiş, kapanmış pencere,
Bir beyaz örtüde bir kudsi vucut;
Ben ederdim hüsnüne arzı sucut;
Gönlüme eylerdi bahşi intibah;
Gözlerim garkolsa da topraklara;
Hatırımdan çıkmaz ol şuh manzara ...

Bu kitaptaki şiirlerinin bir kısmı, "Valantin,, adlı bir kızın tasvirleridir "Gözleri dünyaya kapansa bile manzarasını hiçbir vakit unutamayacağı bu kız,, Hâmid'e bütün bir aşk ve saadet ilham etmiştir.

Sonra :

"Ne kadar aşk ile severdi beni . . ."

Acaba şimdi nerededir? "Ujeni,,

Deye yad ettiği bir kadın Hâmid'i ateşli bir ihti-asla sevmiştir.

Çünkü : Şahabeddin Süleyman'ın dediği gibi :

Hâmid, o zaman kadınların âşığı değil, maşuku imiş ...

Bu eserde meşhur (Sarabernar) a iştiyakını şöyle tasvir eder :

Çok güzel bir kadın değil; ancak .

Yine gayet güzel gelir nazara,

Bazı çirkinleşir gelince sıra;

Sonra âdât hilâfına olarak;

Ne zaman istese güzeldir o ...

Sanki : Bir İlkbahar rüzgârı gibi,

Sesi de bir çok revayih neşreder;

Öyle bir gül görmemiştir rüzgâr;

Halkı hem ihya eder, hem haşreder ...

Bu kitapta "Anken,, adlı bir şiir var ki; bugün bile eşi yazılamıyacak derecede güzel ve bakirdir :

"Tarık, fena insan için mukadderdir, güzel nam ile güzel eser için değil,, demiştir.

Bunun için, büyük vatan sever ve Baş vekil "Mitat Paşa,, nın İstanbul'dan Paris'e sürülmesi karşısında Kızıl Sultan'a duyduğu kin ve nefreti 1293 de Paris'te yazdığı meşhur "Liberte - Hürriyet,, eserinde müstebitlerin yüzüne fırlatmıştır. Bu münasebetle Paris'ten Kayni Hüsnü Bey'e yazdığı 28 İkinçikânun 1292 tarihli mektubunda :

"Paris'te Mitat Paşa için : En büyük adamdır., demiyen hiç kimse kalmadı ...

Mitat Paşa nefy edilirse; Girid'de değil, memleketin her tarafında, İstanbul'un her evinde ihtilâl çıksa lâyıktır,, deye yazar.

"Liberte,, san'at bakımından değil, fakat ihtilâl, hürriyet insanlık, vatan severlik felsefesi bakımından bir şah eserdir, ve hiç bir devirde "Liberte,, tetkikten ve okunmaktan mahrum kalmıyacaktır. Mitat Paşanın ilâhi portiresi, idesi ve düşüncesi bu eserde som kesilmiş durur.

***

Bununla beraber Paris'in masnu' güzellikleri Hâmid'i biraz fazla oyalamış, birçok aşk maceraları geçirmesine sebep olmuş, ve ne yazık dünyanın en ilâhi kadını eşine hiyanet etmekten kurtulamamıştır.

İşte "Divaneliklerim,, yahut "Belde,, adlı ilk orijinal şiir mecmuası Paris'teki gençlik ve aşk günlerinin ve hatıralarının ifadesidir. Kendi janrında cidden eşsiz olan "Divaneliklerim,, de bazan o kadar güzel tasvirler var ki; bugün üzerinden 62 sene geçtiği halde yine zevk ile okunabilir :

Perdeler inmiş, kapanmış pencere,
Bir beyaz örtüde bir kudsi vucut;
Ben ederdim hüsnüne arzı sucut;
Gönlüme eylerdi bahşi intibah;
Gözlerim garkolsa da topraklara;
Hatırımdan çıkmaz ol şuh manzara ...

Bu kitaptaki şiirlerinin bir kısmı, "Valantin,, adlı bir kızın tasvirleridir "Gözleri dünyaya kapansa bile manzarasını hiçbir vakit unutamayacağı bu kız,, Hâmid'e bütün bir aşk ve saadet ilham etmiştir.

Sonra :

"Ne kadar aşk ile severdi beni . . ."
Acaba şimdi nerededir? "Ujeni,,
Deye yad ettiği bir kadın Hâmid'i ateşli bir ihtiyasla sevmiştir.

Çünkü : Şahabeddin Süleyman'ın dediği gibi :

Hâmid, o zaman kadınların âşığı değil, maşuku imiş ...

Bu eserde meşhur (Sarabernar) a iştiyakını şöyle tasvir eder :

Çok güzel bir kadın değil; ancak
Yine gayet güzel gelir nazara,
Bazı çirkinleşir gelince sıra;
Sonra âdât hilâfına olarak;
Ne zaman istese güzeldir o ...

Sanki : Bir İlkbahar rüzgârı gibi,
Sesi de bir çok revayih neşreder;
Öyle bir gül görmemiştir rüzgâr;
Halkı hem ihya eder, hem haşreder ...

Bu kitapta "Anken,, adlı bir şiir var ki; bugün bile eşi yazılamıyacak derecede güzel ve bakirdir :

en ilâhi, en ölmez feryatları ve düşünceleri böylece yer yüzünün ızdırabı üstüne fırlatmıştır. Belde, Sahra, Eşber, Tezer, ve ya ' Bir sefilenin hasbi hali,, Kahpe.

Dikkat edilsin ki : Hâmid'in dehâsını ebediyete götüren bu eserler 3 - 4 sene gibi az bir zaman içinde yazılmıştır, ve

Hâmid bu eserlerini 26-30 çağlarında ikmal etmiştir. Ne büyük deha, ve bu netice deha vasfına mazhar olmuş her insan için tabiidir.

Büyük Alman dâhisi Goethe : (Aşk neşidelerini, "Verter,, imi ikinci defa yazamam; Fevkalâdeyi yaratan ilâhi nurlanmış; daimî velûdiyet gençlikle beraberdir) deye bu hakikatı izah eder.

Ne yazık ki; 3, 4 sene gibi az bir zaman içine sığdırılan bu ilham ormanı içinde bir aralık Hâmid hemen aklını kaçırarak dereceye gelmiş ve çıldırdığı bile şayi olmuştur. Bu hadise üzerine Kemal'in Ekrem'e yazdığı 16 Mayıs 1831 tarihli mektupta :

"Hakikatan Hâmid aklını kaybetti mi? Eğer doğru ise ömrüm oldukça müteessir olacağım.,,

Hâmid'in bilahere "Poti,, den Kemal'e yazdığı 18 teşrinievvel 1831 tarihli mektupta :

"İzmir'den dönerken sana bir mektup yazmıştım; ondan sonra başıma neler

geldiğini sorma; ben bir aralık delirdim. Bunu mektupla yazamam, çünkü, ne yazsam noksan olur, ve hakikaten delirdiğime sende hükmeder, kederlenirsin.,,

Çünkü : Bu "Cinnet,, şayiasına sebep şudur :

— Bir gün Sami Paşaların Bakı Beyde iken, Hâmid, odanın sıcak olmasından

BİR GÜNDÜ ...

Bir gündü, seninle geçtik buradan,
O zaman bir alev güldü bakışın.
Bir kızdın, açılmış kumral bahardan,
Ve katışı yarlarda seldi akışın ...

Ne kadar narındı, beyazdı göksün,
Bir kuş tüyü gibi yumşaktı öyle ..
Vururdu yüzüme o renk, o füsün;
Sesin, kuş sesinden şakraktı öyle ...

Tatlı bir rü'yadan uyanmış gibi;
En saf arzularla doluydu gözün;
Beyaz akşamlardan renk almış gibi;
Bir tutam ışıktı ve güldü yüzün ...

Bahar eteğinden akıp giderdi;
Ve mehtap örtüydü gür saçlarında;
Yıllardır seninle geçip giderdi;
Hayat ki; bir "Aşk,, tı yamaçlarında.

Bir gündü, seninle geçtik buradan,
O zaman bir alev güldü bakışın ..
Bir kızdın açılmış kumral bahardan,
Nasıldı bilmezdin bir genç yakışın.

Afyon : 21 - 5 - 933 Ekrem'in

sıkılıyor; ev sahiplerinin bunu idrak edememelerine kızarak elindeki bastonu ile pencere camlarından birini kırıyor; o bunu pek garip bir yenilik, belki bir şimarıklık, belki bir gadap eseri olarak yapıyor. Fakat muhiti kendisine "Deli,, deyor. Halbuki, Hâmid, bunu mutlak bir gadap neticesi yapmıştır. Çünkü; o, bir "Şairi Gadap,, tur.

Bedmesti gazap elimde bir cam;
Dursun deyorum bu seyli encam ...

Harikulâde misraları bu mizacının çok şiddetli bir ifadesidir, ve bundandır ki; sevgili eşinin çlütü-

müyle :

Âsari gazap görür semada;
Titrer, durur : Elleri duada ...

Ve ne vakit yazıldığı kat'i olarak bilinmemekle beraber, öyle sanılıyor ki :

Bu "Cinnet,, hadisesi; şevelesi gelecek asırlara bile uzanacak derecede, çok ileriye gören "Garam,, ın yazılmasına

sebepe olmuştur. (1)

***

Fakat ne yazık ki; Hâmid'in bu kabına sığmıyan taşkınlıkları; jeni ile cin-

(1) — Rivayete göre Hâmid (Garam) 1 25 yaşında yazmış, o zaman Dedesinin Çamlıca'daki köşkünde oturuyorlarmış. Hâmid Çamlıca'da birbirine benzeyen iki hemşireden birini seviyor. (Bundan anlaşılıyor ki; evli olduğu halda, eşinin gözünde bir başka kızla sevişiyormuş. Bu ciheti kendisi de itiraf eder. "Başım in sandır, ondan ötesi canavar,,)

Bir gün, sevdiği kızlardan birisinin tanımadığı bir gençle seviştiğini görür. Akşam hiçbir şeyden haberi olmayan sevgilisi kendisine gelince sabahleyin seviştiği genci sorarak kızı tahkir eder. Meğer gençle gördüğü kız sevgilisinin kardeşi imiş. Birbirlerine çok benzedikleri için, Hâmid hangisi olduğunu anlayamamış. Fakat ne yazık ki; sevdiği kız Hâmid'in tahkirinden pek müteessir olarak intihar eder. İşte, derler ki; Hâmid bu intihar hadisesinden müteessiren bir aralık delirir ve bu tesirle (Garam) 1 yazar.

Filvaki Garam, o zaman için bir deli muhaveresine pek benzer.

İçinde çarşaf ve peçenin lüzumsuzluğunu, yalnız bir kadın alınması icap ettiği, kadının hukukta erkekle müsavi olması, şehlerin cahil ve muraî oldukları; (*) ve :

Hayli milletlerde seyrettim ki : Ben;
Haliki mahlûktur halk eyliyen ...

Gibi fevkalâde misralar ve fikirle bulunan "Garam,, bu sebeple yazıldığı zaman neşredilememiştir. Çünkü; neş i hiç şüphesiz Hâmid'in hayatına malolurdu.

Hatta yazıldığı tarihten 40 sene sonra "Şehbal,, de tefrika edilince Tekye ve Medrese âlemi kıyamet kopardı.

O zaman "Viyana,, da bulunan Hâmit softaları okşamak için "Şehbal,, mecmuasına şu mektubu yazdı :

— Ancak "Garam,, ne benim tercümei hâlim, ne de tercümei fikir ve hayalimdir. Ben hamdolsun, tanrının birliğine gönülden inanmış ibadından, Peygamberimiz Efendimiz Hazretlerinin itikadı tam ümmetinden ve Mevlâna Celâleddinin âciz bendelerinden olmağla iftihar ederim ...

— Hâmid —

net'in aynı asıldan gelmesis ebebiyle, Hâmid'de görülen bu fevkalâde haller; açıkta parasız, kardeşinin ve eniştesinin yardımıyla yaşamak mecburiyeti, İstanbul'dan Edirne'ye gidiş geliş gibi üzüntüler muhterem eşinin "Verem,, olmasına sebep olmuştur.

Gerçi, Hâmid açıkta kaldığı ilk günden itibaren birçok yerlere müracaat etmiş, bir kaç işe teşebbüs eylemiş ise de hiçbir netice elde edememiştir. Hatta o zaman Suriye Valisi Mitat Paşaya müracaat ederek Kaymakamlık istemiş, her nedense müracaatı kabul edilmemiştir. (Mektuplur : C. 2 S. 276)

Nihayet, bir gün Berlin Sefareti kâtipliğine tayin ediliyor. İzmir yoluyla Berlin'e gitmek istiyor, İzmir'e çıkıyor. Fakat orada eşinden ayrılmak yeis ve melâli onu yolundan alıkoyacak dereceye geliyor ve gitmiyor. O vakit İzmir Valisi olan meşhur Başvekil Mitat Paşadan bir Nahiye Müdürlüğü istiyor. Fakat Paşa gölgesinden bile korkuyormuş, Hâmid'e hiçbir yardımda bulunamamış, bu sebeple şair me'yusen İstanbul'a dönüyor ve eşinin ısrariyle bu defa Hocabey yoluyla Berlin'e gitmek istiyor. 25 Kânunu evvel 1295 da yola çıkıyor, Odesa'ya varınca yine sevgili refikasını düşünüyor, Paris'te eşinden ayrı yaşadığı günlerde kapıldığı sefahet âlemine tekrar düşmekten korkuyor.

Artık ruhunu iyice sıkıyan o eski günlerin hatıralarından nefretle me'yus oluyor, Berlin'e gitmiyor.

İstanbul'a dönüyor, ve son bir müracaatı üzerine (Poti) şehbenderliğine tayin olunuyor. O sırada kardeşi Nasuhi bey de Rize Mutasarrıflığına tayin edilmiş olduğu için kardeşi, annesi ve eşiyle,

beraber Şubat 1881 de İstanbul'dan ayrılıyorlar. Kayseriye vapuruyla yaptıkları bu Karadeniz yolculuğunu Rize'den Murat Beye yazdığı Mart 1881 tarihli mektubunda şöyle anlatır. (Mektuplar: C.1 S. 91)

"Vapor Trabzon'a uğradı. On iki sene evvel İran'dan gelirken Trabzonu görmüştüm, o vakit bu derece güzel değildi. Vali Girid'li meşhur Sırrı Paşanın ziyaretine gidip, birkaç saat şehirde konuştuktan sonra Abdülhalık Nasuhi Beyilütfen vapore kadar teşyi buyurdular „ Nihayet Rize'ye varılıyor.

Bir devre hâkim olabilecek büyüklere, ister birkaç ay için olsun, mazhar olan şehirlerin talii var.

"Adana,, yı Ziya Paşadan ibaret bilen Hâmid'e, dört ay kadar yurd olan "Rize,, işte bu mazhariyetle mübahidir. Şehrin yüksek yerlerinde görüldüğü eski harabeler ve işaretlerden evvelce mamur bir yer olduğuna hükmettiği Rize, o zaman çok harap bir halde imiş. Evleri sahilden itibaren tepelere kadar dağınık bir halde serpili, ağaçlardan görünmez bir halde olan evler hep beyaz olduğu için, karşıdan bakılınca ağaçlar içinde çiçekler açmış sanılırmış. İbnimusa'daki şu tasvire uygun bir yer :

Harabelerin yanından akan sular ne garip;
Baharın göz yaşıdır ki; akıp akıp gidiyor;
Melekler durağı mıdır acep şu dağlar;
Ki : Uçları göklerde nihan olup gidiyor ...

Ve ya :

Ne hazin bak, şu karşiki dağlar;
Üzerinden geçen bulut ağlar;
Eteğinden akan sular çağlar;
Yıkanır sanki, bahçalar, bağlar ...

Burası, tabii güzellikler meşheri bir cihanı temaşa ki: Semadan endiğini sandığınız şiir perisi burayı görürse bir daha göğe çıkmak istemez

Fakat, o zaman için, Hükümet konağı viran, yollar geçilmez derece dar, çarşılar mezbele halinde. Yalnız kabristanlar mamur.

Limon, portakal sair yemiş ağaçları pek çok. Çifçilik unutulmuş, işleri balıkçılık ve avcılık. Her şey ucuz; fakat bu ucuzluk halkın fakirliğinde ileri geldiği için hoş gitmiyor ve o devrin faciaları anlatılıyor.

***

Dört ay kadar "Rize,, de kaldıktan sonra 13 Temmuz 1881 de eşiyile beraber (Poti) ye gidiyor.

(Poti) den Namık Kemal'e yazdığı 18 Birinciteşrin 1881 tarihli mektubu (C. 1 S. 81) buranın o vakitki manzarası ve feci ahvali hakkında çok mühim bir vesikadır. "O vakit (Ruslar) medeniyette bizden geri, istipdadda pek ileri imişler. Yahudilere hakaret edilirmiş. Memurlar irtikâp ve irtişada Bizanslardan daha ileri gitmişler. Şehirde yollar geniş, fakat her tarafı bataklık, sıtma fazla, hava gayet vahim. Şehbenderhane batakları içinde bir kulübe. Bir yanda votka fabrikasının kokusu, bir yanda lokantanın pislikleri. Dairede döşeme falan yok. Getirdiğimiz yatakların üstünde oturuluyor. Üç aydır maaş alamadık. Bundan sonra da kat'i-yen maaş verilemeyeceği bildirildi „ (1)

(1) — Poti'den Ekrem'e yazdığı 17 Birinci teşrin 1881 tarihli mektupta : (C. 2 S. 77)

"Talim Edebiyat,, ı aldığına teşekkür eder, ve bütün ırfanını Ekrem'e borçlu olduğunu yazar. "Şinasi,, yı, Kemal'i derin bir saygı ile anar. "Meleküt'ten safiline bir nazar,, "Vasız,, "Âti Yolu,, şiirlerini buradan "Hazinei Evrak,, mecmuasına gönderdiğini bildirir. Bu mektubu Hâmid'in karakteri hakkında çok mühim bir vesikadır. Şiirde niçin kafiyesiz bir janr yapnak istediğini izah; ve bir eser yazmaya başlarken, yazarken ve bitirdikten sonra, yazdığına peşiman olduğunu, bununla beraber bu nedametini yine yazmaya ve yazılanı tabettirmeğe mani olmadığını anlatır ki; çok mühim bir itiraftır.

İşte böylece altı ay kadar Poti'de maşsız, ihtiyaç içinde kıvrınan Hâmid, açlık zaruretiyle (Rize) ye kaçacağı sırada "Volos,, şehbenderliğine tayin olunur. İkinciteşrin 1881 de İstanbul'a gidiyor. Eşi hasta olduğu halda yirmi günden fazla İstanbul'da bırakmıyorlar.

Onun için Birincikânun 1881 de eşile birlikte (Volos) a varıyor. (Mektuplar : C. 1 S. 13)

Buradan Sezai'ye yazdığı 30 Nisan 1882 tarihli, en dikkate şayan mektubunda (Golos - Volos) u şöyle tasvir eder :

"Burada şark ufuklarına güzellik saçan dağ etekleri çiçeklerle doludur. Bu eski ilâheler harabesi bir gül bahçesine benziyor .. Oturduğum evin balkonundan, uçsuz, bucaksız bir zeytin ormanı görünür.

Şehrin uzak çevrelerindeki yüksek dağ eteklerine beyaz köyler serpilmiş. Bil-

mem hangi kök mahlûkları oralarda yuva yapmış, bir takım ilâheler oralara mesken kurmuş sanılır. Şehrin dağlarla çevrili sakin koyu yere inmiş semaya benzer.,,

Bir sefilenin hasbihalinde :

Duruyorken hareketsiz, sessiz;

Yere enmiş göğe benzermiş deniz ...

Misraları; sanki; bu tabiat parçasının bir ilhamıdır.

Buradan Namık Kemal'e yazdığı (C. 1 S. 245) 29 Mayıs 1882 tarihli mektubunda: "Bu kadim ilâheler harabesinde sizden gelecek hidayet nuruna ne kadar muhtaç olduğumu bilseniz.,, der.

Ekrem'e yazdığı 12 İkinci kânun 1882 tarihli [C. 1 S. 271] mektupta :

"Talim edebiyat,, için gönderdiği çii- rin neşredilmesini rica eder, ve Ekrem'in "Nüşai Kemalât,, olan resmini Kemal ve

Sana ..

— Arkadaşım Kâzım'a —

Ne bahtın vardır sana, ne harabazar tahtın,
Zayıf omuzlarına çöken o kara bahtın,
Yine bağrında senin derin bir yara açtı,
Şimdi boynuna inen son zehirli kırbaçtı ...

Pek çökmüş omuzların, taliin siteminden,
Bakma pek öyle içli, yaraladın içimden,
İmdat mı istiyorsun? Ey masum çocuk kimden
Bakma öyle pek içli yaraladın içimden ...

Kokladığın gül soldu kurud" tuttuğun dal,
Ey kara bahtlı çocuk artık öksüzdür adın,
Boynu bükük yavrını yaralı göksüne al,
Dindir göz yaşlarını soluk busenle kadın ...

Tevfik Şenel

Sezai'nin resimleri arasında koyarak arada bir onlara bakmakla teselli bulunduğunu; böylece kendisini "Ernani,, piyesinde ecdadının tasvi-leriyle iftihar eden "Kont,, e benzettiğini yazar.

Bahaeddin'e yazdığı (C. 2 S. 281) 9 Şubat ve 7 Temmuz 1882 ve 7 İkincikânun 1883 tarihli mektuplarında (Volos) ta ki hayatını anlatır.

Haziran 1883 tarihinde eşinin hastalığı artıyor; İstanbul'a gidiyorlar.

Hastalığın "Verem,, olduğu anlaşılıyor. Bunun için sıcak bir iklimde belki hastalık iyi olur ümidiyle "Bombay,, baş şehbenderliğini ister.

Eski "Vaşington Sefiri,, o zaman şehbenderler müdürü Ziya Paşanın yardımı ile "Bombay,, a tayin olunur.

Bombay'dan Namık Kemal'e yazdığı : 13 İkincikânun 1881 tarihli [C. 1 S. 5] mektubunda :

(Buraya geleli 70 gündür) demesinden anlaşılır ki; 3 Birinciteşrin 1883 de İstanbul'dan hareket ediliyor. Vapor Midilli'ye uğrayınca, Hâmid, gece olmasına rağmen "Büyük Kemal", in evine gidiyor. Kemal, bir gecelikle Hâmid'i kabul etmiş. Hiç durmadan oda da dolaşıyormuş. Daimî bir heyecan içinde imiş. Sözlerindeki eski fevkalâde kuvvet, eski iknâ kudreti daha şiddetli, daha fazla his ediliyormuş. (1)

Hâmid, Bombay'dan Kemal'e yazdığı bu mektupta, deniz seyahatini ve bu meyanda nasıl karşılandıklarını anlatır; "Evimiz deniz sahlinde, ağaçlar içindedir. (Biriçkend) pencere önünde evimiz den daha büyük bir kuş yuvası var; yani bir bambo ağacı ki; akşamları 7 - 8 yüz kuşun aşıyanıdır. Bu kuşlar bütün güzel. Dudu kuşlarının ötüp uçmaları daha güzel. Zihnimdeki melekler-

den sonra bu kuşlardan başka bana vicdan arkadaşı olacak hiçbir şey yok. Bahçaları balolardan iyi, kuşları kadınlardan güzel. Fakat 15 uşak, 3 araba, 5 hayvan kullanmaya mecburiyet fena. Böyle olmazsa halkın gözünde devletimiz yaya görünür. Halbuki; para yok, borç ediyoruz. Memleket güzel, Avrupa gibi. Fakat vatanıma uzak.

Ah, sizi Midilli'de gördüğüm gece hiç

(1) — Deyorlar ki : Hâmid ...

hatırımından çıkmıyor; bir güzel rü'yaya ne kadar benziyor. Fikrim hep o gece ile dolu. O gece ki; bana "Miskin,, olduğumu yâd etmişsiniz. Fakat, ben miskin değil, sakinim. Zira koşarsam düşeceğimden eminim. İnsan düşünce yıldırım gibi düşmeli. Yoksa istidadını taşa çarpmak ve ya hürriyet fikrini asmak için yükselmek neye yarar?..

***

Bombay'daki hayatına dair 5 Mayıs 1831 de üstat Ekrem'e yazdığı şu mektubu (C. 1 S. : 123) çok güzeldir:

İştियak

Bir fecir durur gibi arkasında ufkun,
Âksi olsun vurmuyor dağlarımıza;
Niçin açılmıyor, niçin, o mavi iklim...
Ve renkleri akıyor dallara ufkun;
İnmiyor altın bir gurup bağlarımıza;
Ah gelmiyor, gelmiyor o güzel mevsim ...

Bor : 15 Mart 931 * * *

"Bir buçuk ay oluyor ki; kuşlar diyarı dediğim "Matihran,, dayız. Bombay'daki ağacımı unutamam; lâkin bu hürriyet yeri, bu tabii âlem; fikir ve hayalimin daimî seyrangâhı olacak. İstanbul dağları bunlar yanında oynacak; İstanbul mehtabı buranın mehtabına göre taklid, oranın gurubu, şimdi

bir inkılâp dairesi çeviren Bombay güneşinin şu gurubuna göre çizilmiş bir tablo gibidir. 20 - 25 dağdan sıralanmış bir âlem. Her taraf orman, fakat burada ancak 80 - 90 ev var. Kuş yuvaları sayılamaz derecede. Buranın ahalişi kuşlardan ibaret, binlerce nev'i sayılan kuşlar.

Evim bir cepheden ormana, bir cepheden Bombay şehriyle sahra ve deryaya, her eihetten barigâhi kibriyaya nazırdır.

Maymunların sürü ile bir dağdan o bir dağa geçmelerini gördükçe : Kızım

Hânide nasip gibi gülüyor, oğlum Hüseyin gibi şaşırıyorum.

Şu dakikada, ah Ekrem, bahçada o kadar güzel bir kuş ötüyor ki; - ötüşü o kadar güzel ki .. Ne deyeyim.

Sanıyorum ki; semadan henüz enmiş yeni bir fikrin şiirini söylüyor. İnsanları pek safil gördüğü için zihinlere inmiyor da yine semaya dönmek istiyor.

Her Sabah, beni uyandıran, bu kuşların elhanıdır. Nasıl ki; güneşin doğuşunu selâmlıyan da bunlardır..

Kuşları, şafaktan gelen bu renk ve ses çağlıyanlarını, bu hürriyet âşıklarının her sabah dinlemek ne bahtiyarlıktır ..

İşte bu fevkalâde manzara Hâmid'e en ölmez şiirlerinden birini "Kürsî istiğrak," ı ilham etmiştir :

Deniz kenarında, yüksek bir yerdir, nazırı âlem
Taş kesilmiş bir dalğadır, üstünde bir âdem,
Hayalettir oturmuş, fikrilye meşguldür her dem
Geyinmiştir beyaz amma, bakarsın arzeder
matem;

Bulutlar, dalğalar, yıldızlar etrafımda hep
mahrem;

Ağaçlar, nehirler, kuşlar, çiçekler, daima
hurrem ...

İner sisler içinde bir küçük kız gülden تنها,
Doğarken uykusuz yıldız fecir ufkunda napeyda;
Geçer peyki saba omzunda aksi cuşışı derya;
Ceres yâdi vatanla dilde eyler derdimi ihya,
Bulutlar, dalğalar, yıldızlar etrafımda hep
mahrem;

Ağaçla, cuylar, kuşlar, çiçekler daima hurrem

Bu mektupta Hâmid'in o zamanki zihin yorgunluğunu gösteren şu satırlar çok mühimdir :

"Şimdi, gece nefesim tutuluyor. Ekserya uykuya dalarken başım sekiriyor. San ki; başıma demirle vuruyorlarmış gibi haykırarak fırlıyorum. Bu hal, çok yazı

yazdığım ve yorulduğum vakitlerde oluyor. Gündüzleri de bu halin zihnimde endişesi kalıyor. Doktorlar hazımsızlık deyolarlar.. Ben ise bir beyin sektesi eseri sanarak korkuyorum. Gerçi bu hastalık onbeş seneliktir. Lâkin evvelce bu kadar şiddetli ve devamlı değildi ..

Sonra, ruhunu, "Tabiat," ini göstermek bakımından şu satırlarda mühimdir:

"Güneş kapanmış, canın sıkılıyormuş.. Ben de semanın o kapanık halini hiç sevmem. Fesat fikirler gibi karanlıkta düşünmeyi tecrübe etmedim. Karanlıkta hiç bir şey yapamam. Güneş aydınlığını severim. Fikrim güneşte açılır.

Bilmem, biçare milton nasıl yazarmış.. En parlak eseri karanlık mahsulüdür. Çünkü "Paradise Perdu,, (Kaybedilmiş cennet) adlı şah eserini göz ışığından mahrum halinde yazmıştır.. (1)

Fakat "Moris Meterling,, de "Hiç bir şiir gün ışığında yazılmamıştır,, deye şiirin ancak geceleri yazılabileceğini anlatır.

Meşhur "Bir edebî mekteb,, in başında gördüğümüz nabi yüzlerce sene evvel bu hakikatı şu misralarla ifade etmiştir:

Nabi, olamaz nâili sermen zili es'ar;

O kimse ki : Damani şebi tare yapışmaz ...

***

Bu sıralarda Ekrem "Zemzeme,,yi neşrettiği için Naci ile vaki bazı münakaşalar münasebetiyle Hâmid'in mektubunda şu mühim hakikatları okuruz :

"Hakikatı edep,, ne demek olduğunu bu halk anlamıyacak. deyorsun; teessüf olunur, amma zararı yok. Biz onlardan ayrılıp yolumuza gidelim. Halin güzel ve

(1) — Jhon Milton: meşhur İngiliz şairi 1608 1674. Yukarıda anılan şiirini gözlerini kaybettiği için kızlarıyla zevcesine yazdırarak vücudunda getirmiştir.

iyi şeylerini daima istikbal takdir eder. Maamafih: "Hakikatı edep,, allahın varlığı gibidir. Eserleri görünür; vücudu gizli, kapalı kalır. Kimse keşfedemez, göremez ,,

Bu mektupta, Fatih ve Selim'i ziyaret şiirlerini mukayese münasebetiyle (Selim için Saniha, Fatih için yazdığım Niyet'ti) demesinden anlaşılır ki; Fatih ve Selimiye'yi de İstanbul'da açıkta bulunduğu zaman yazmıştır. Nasıl ki; yine bu mektubuna "İbnimusa, eserini bir kış günü Tandırbaşında, açıkta bulunduğu zaman vücuda getirdiğini yazar, ve yukarıda anılan (Kürsî istiğrak) şiirinden başka (Yeşillik) , (Zamaneî âb) şiirlerini de Bombay ve Matihran da yazdığı bu mektubundan anlaşılır.

Şinasi'yi 15 Nisan 1834 tarihinde yazdığına göre Ziya Paşa portiresini de bu meyanda yazmış olsa gerek.

Bu mektupta Ekrem'e "Hindistan'daki odam,, şiirinde garabet olduğunu söylüyor, ve :

Lebleria çarh'ın kılıp isal;

Öper ezharı şemsi bi perva ...

Misrâlarını misal gösteriyorsun. Ekremim, kardeşim, şu sözüme inan, istersen mânâ verme; benim yazdığım şeyler içinde güzel buldukların hep öteberiden muktebestir. Garip gördüğün hayaller ise kendi düşündüklerim kendi fikirlerimdir. Ben garabeti istemiyorum, fakat o benden ayrılmıyor; ne yapayım?

Gülmeler buseden kalıp hamil;

Sarı olurlar çemende rayihezâ . .

Beytini şarka mensup buluyorsun. Kemal'e, Sezai'ye yazacağım; bakalım onlar ne derler? Cenab'ın :

O gülmeler ki; birer pembe buse olmakçin;

Lebi mahabbete karşı niyaz eder gibidir.

Misraları yukarıdaki beytin daha güzel

bir şeklidir.

Yukarıdanberi devam eden 5 Mayıs 1834 tarihli mektuba devam edelim : Ah, Ekrem; ben vaktiyle aylarca mütemadiyen yazardım. Sardanapal ki; 3 bin beyti-havidir. (1) 24 günde yazmıştım. Nazife'yi iki günde ikmal ettim. Şimdi birkaç sahifelik mektubu bir günde yazmıyorum. Geçende iki gün çalışarak tercümei halimi yazdım. Hâlâ seyyiesini çekiyorum. Başımı eğemiyorum, düşünemiyorum; kalbim çarpıyor; nefesim tutuluyor. Ah, bu gece ne kadar rahatsız idim ,,

Filhakika Hâmid, Hindistan'da (Bunlar odur) adlı şiir mecmuasından başka bir şey yazamamıştır. Kendi rahatsızlığından başka muhterem zevcesinin hastalığı bu akamete sebep olmuştur; denebilir.

Bombay'dan Ekrem'e yazdığı 28 Mayıs 1834 tarihli (C. 1 S. 102) mektubu (Zemzeme) ye dairdir.

Üstat Ekrem'in bu eserindeki "Makber,, adlı şiir için şu görüşleri çok mühimdir Çünkü :

Birkaç ay sonra yazmaya mecbur olacağı meşhur "Makber,,in velev bir gölge derecesinde olsun bu şiirden mülhem olduğunu gösterir. Senin bu şiirine (Sehli mümteni) derler.

Daha derin, daha parlak makber ta-rifi olabilir; fakat bu kadar hüznü, bu

(1) — Sardanapal; manzum bir tiyatrodur. Umumi tarih okunarak Asür Hükümdarının mu-cerasından vücuda getirilmiştir. Edirne'de Selimiye camii karşısında bir oda da 24 günce yazılmıştır. Evlenmeden evvel Abdülâziz devrinde yazmış, Paris'e giderken müsveddele-ri ni beraber götürmüş. 24 gün odaya kapanarak mütemadiyen yazmaya devam ettiği için Anne si oda kapısına gelir, çık biraz hava al, deye rica edermiş. Hâmid, bir türlü ayrılamamış.

kadar sade güzel, bu derece sırf güzel olamaz. Bu şiir; tamamen çıplak, ve kalbinin bir yerinden vurulmuşde yarasından beyaz teninin üstüne kanlar akan bir kıza benziyor. Onun için, ben bu makber'in etrafında biraz düşündüm; birsin ki; ona geçen sene bir Nazıra yazdım. Fakat yazdığım bir beytine bile nazır olamadı.

Sonra, Refik için yazdığım mersiye; ah bu ne kadar güzeldir?

Ansın beni, ah anar mı bilmem;

Yaranı vefa - şîarı umrum?..

[Zemzeme] deki "Bülbül,, şiirinin Hersekli Arif Hikmet'in meşhur "Hasbihal,, ine faik olduğunu işaretle, kendi şairliğinin pek çok tesadüflerde meçhul kaldığı gibi, "Bülbül,, e , "Bahar,, a karşı da âciz, zayıf olduğunu yazar.

Hakikat, Hâmid "Hasbihal,, e bir nazire yazmış, fakat muvaffak olamamıştır

***

2 Haziran 1881 de Bombay sayfiyelerinden (Pona) ya gidiyor. 20 Temmuz 1331 de (C. 2 S. 25) Ekrem'e yazdığı mektupta Pona'yı şöyle tasvir eder :

"Dağlarla çevrili geniş, yemyeşil bir ova. Ova nihayetsiz hayabanlarla dolu. Evler hep birer kat. Ağaçlıklar içinde, ve birbirinden uzakta, hep beyaz. Yollar Avrupa şehirlerinde olduğu gibi ... Bir büyük şehir. Bir kaçmuzikalı millet bahçesi, nehirde bir şelâle var; her gün başında oturuyorum. Kuşlar "Mathiran,, da olduğu kadar çok değil, fakat onbin İngiliz Askeri ve Zabitanı buradadır.

Yeşil memleket dediği [Pona] dan 11 Teşrinievvel 1884 tarihinde Ekrem'e yazdığı mektupta [C 1 S. 182] 15 Birinciteşrin 1884 de Bombay'a gidileceğini, şehri 35 liraya tuttuğu evin "Manzarası

şairane, nezareti âşikane, mevkii ise sosyeteye meyane olduğu için hoşuna gittiğini,, anlatır.

Bu mektubunda eşine mukadder akıbeti sezmiş gibi "Makber,, deki isyan ve fevranını daha o zamandan yazmaya başladığı görülür.

Bu mektuptan - zencir ile bağlı bir küçük kız - şiirini bu ümitsizliğin tesiriyle yazdığı anlaşılıyor.

11 Birinciteşrin 1884 de başlayıp 7 İkinciteşrin 1884 de bitirdiği bu mektubunda : Bombay'a yarım saat mesafede bulunan "Malabarhil,, mevkiini şöyle tasvir eder :

Şimdi yine yeşil dağlar arasında, pembe, beyaz bulutlarla süslü gök ve denize nazır, bir mevkideyiz. Hurma ağacına benzer, ondan daha büyük olan "Narçil - Hindistan cevizi,, ağaçları bu yüksek mevkii tezyin ediyor. Ah, bu ağaçlar, ne kadar sevdama dokunuyor.

Denizden daimi bir rüzgâr eserken, bana vatanımın toprağını getiriyor sanırım. Bu şekilde tabiatın tasviri çok devam eder.

İşte "Gülbei iştihak,, şiiri bu mevkiin nefis bir tablosu olarak yazılmıştır.

— Sonu gelecek sayıda —

Burdur Halk Evi Neşriyat Kolu
Tarafından Çıkarılır

Edebî Müdürü
Daimî Yazarı
Kerim Gültekin
Aydınlı oğlu

Mes'ul Müdürü
Dr. Haydar Ömer

İTİZAR

Büyük Hâmid'in bir "Monoğrafisini neşredeceğimizi" "ÜLKER,, in ikinci sayısında, beş ay evvel arz etmiştik.

Evvelce hazırlanan bu monoğrafiye ait müsveddeler - aziz şairin "Fenadan bekaya,, geçmesi üzerine - bazı tadilât'a Matbaaya verildi.

Eserin tamamı kitap kıt'asında 200 sahifeye yakın olduğu için "ÜLKER,, in bu sayısına yalnız vesikalar ve biraz da hayatına dair hulâsalar sığdırabildik.

Şairin estetik, felsefe bakımından izahı; divan edebiyatı ve muasırlarıyla karşılaştırılması ve şimdiye kadar hakkında yazılan eserlerin tenkidini teşkil eden en mühim kısmı gelecek sayımıza kaldı.

Bundan dolayı gelen bazı yazıların beşinci nüshaya bırakılması zaruri olmuştur. İtizar eyleriz.

— ÜLKER —